

## ІНФОРМАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ГАЛУЗЬ НАУКОВОГО ЗНАННЯ

Калініна Л. М.

**Анотація.** Розкрито сутність основних дефініцій інформаційного менеджменту, викремлено сутність і специфіку інформаційної діяльності; висвітлено генезис загального менеджменту і його вплив на становлення інформаційного менеджменту як нової наукової галузі.

**Ключові слова:** інформація, інформаційний менеджмент, інформаційне управління ЗНЗ, інформаційна компетентність, інформаційні ресурси і процеси.

У результаті ретроспективного аналізу генези наукового менеджменту визначено теоретичне підґрунтя нового виду менеджменту — інформаційного — як сукупності визначальних ідей, концептуальних положень та висновків класичного (ідей групування робіт, розподілу повноважень і відповідальності менеджерів у організаційній структурі виробництва для ефективного її функціонування, універсальності щодо існування одного найкращого рішення для всіх організацій, єдиної найкращої моделі бюрократичної організації); кількісного (ідея забезпечення керівників різноманітними засобами та інструментами ухвалення рішень); ситуаційного (ідея варіативності реалізації комплексу функцій для різних систем управління, управлінських рішень та моделей управління організацій, управлінської поведінки залежно від конкретних ситуацій); стратегічного (ідея перенесення центру уваги керівництва на зовнішнє оточення задля вчасного реагування на зміни, що відбуваються у ньому, та передбачення майбутнього) видів менеджменту. А також теоретичних засад суміжних із менеджментом галузей наук: кібернетики (ідея нероздільної єдності процесів управління, інформації та ентропії, висновок учених про антиентропійну спрямованість процесу управління будь-якою системою, синергію й оптимізацію процесів, які цілеспрямовують систему на досягнення якісно нового стану та розвитку, а не системного занепаду — ентропії), соціальної інформатики (концепція тезаурусної інформації, концепція значення знака, атрибутивна та функціональна концепція інформації), інформаціології (ідея розвитку інформаційного суспільства на основі використання ІР і ІКТ, теорія побудови інформаційної моделі Всесвіту для всіх процесів у мікро- та макросвітах, інформаційно-комунікаційних відносин, які відтворюють життя особистості та соціуму) і практики використання ІР, ІС, інформаційних процесів в управлінні соціальною сферою, зокрема галуззю освіти.

На основі системного аналізу наукових праць з менеджменту та управління в галузі освіти з'ясовано, що вчені і дослідники акцентують увагу на філософському, організаційно-педагогічному, дидактичному, методичному, економічному, соціально-психологічному аспектах менеджменту, а не на інформаційній природі управління, хоча така позиція і простежується в окремих працях; смислові конструкти термінів «менеджмент» і «управління» та їх гносеологічні корені; загальний менеджмент як галузь наукових знань, що була сформована наприкінці XIX століття у США з розвитком ринкових умов і представлена виробничим, індустріальним, класичним, адміністративним, пове-

дінковим, інноваційним, стратегічним, ситуаційним видами менеджменту.

Проведений ретроспективний аналіз наукових праць з теорії і технологій менеджменту дозволяє стверджувати що:

- накопичений фундаментальний доробок і досвід став базисом для обґрунтування різних концептуальних підходів і теорій менеджменту, генезис яких відбувався впродовж минулих століть на основі розвитку наукових шкіл;
- менеджмент як цивілізаційний феномен є іманентно притаманним для будь-якої цивілізації незалежно від концептуальних фундацій, а інформація є невід'ємною, суттєвою властивістю різних видів менеджменту і складовою їх системотвірних компонентів;
- провідні положення різних концепцій менеджменту постійно трансформувалися в управління освітою відповідно до соціально-економічних умов, парадигм у теоретичному та освітньому просторі педагогічної науки й ідеології конкретного суспільства;
- зміна типу суспільства й інформаційної структури впродовж XX ст. — від сільськогосподарського, індустріального до інформаційного — детермінувала виокремлення й обґрунтування інформаційного менеджменту наприкінці 70-х р. XX ст. в США;
- інформаційний менеджмент як вид загального менеджменту почав формуватися як галузь наукових знань за умов розвитку інформаційної цивілізації.

Для виявлення специфіки інформаційного менеджменту та визначення поняттєво-категоріального апарату нами визначено й обґрунтовано концептуальні засади дослідження на методологічному, теоретичному і практичному рівнях [1; 2]. З метою з'ясування сутності терміну «інформаційний менеджмент» (information management), що є порівняно новим і введеним у 1978 році в науковий обіг федеральним урядом США під час запровадження контролю за урядовими документами, здійснено розширений пошук у мережі Інтернет із застосуванням інформаційно-пошукових систем, як це видно на рис. 1.

Як засвідчують результати розширеного пошуку методом ключових слів, здійсненого в мережі Інтернет, термін «інформаційний менеджмент» із появленням його сутності знайдено на 2 сайтах і 2 документах у «Google»; а цей же термін без лапок знайдено на 2446 сайтах і в 39351 документі у пошуковій системі «Rambler»; 1 858 сайтах і 40142 сторінках у ПС





Рис. 1

«Яндекс»; 190 000 сторінок у «Google». Станом на 5.06.2009 року термін «інформаційний менеджмент» за ключовими словами знайдено у пошуковій системі «Rambler» на 26 сайтах і в 157 документах, «Google» — за ключовими словами отримані практично такі ж результати пошуку як і в грудні 2007 року, а категорія «інформаційний менеджмент» в лапках знайдено лише на 5 сайтах і в 14 документах. Результати пошуку для ППС «Яндекс» у мережі Інтернет станом на 5.06.2009 р. практично аналогічні. Слід відзначити, що тільки в ППС «Google» знайдено власне сам термін і його витлумачення у енциклопедії Вікіпедія, а в інших ППС результати пошуку представлені за різними ключовими поняттями «інформатизація», «інформаційна діяльність», «інформація», «менеджмент», «управління», «школа», що визначають його контекст і частково сутність.

З'ясовано, що термін «інформаційний менеджмент» інколи зустрічається, як це видно на сайтах і в текстах документів, але переважно за такими ключовими категоріями: «інформаційне забезпечення процесу (управління)», «інформаційне забезпечення управління», «забезпечення інформацією (управління)», «інформаційне забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом», «інформаційне управління школою», «інформаційна система управління», «інформаційна культура», «інформація», «інформаційно-комп'ютерні технології в освіті», «використання інформаційно-комунікаційних технологій в професійній діяльності керівника», «застосування інформаційних технологій в управлінні ЗНЗ», «нові інформаційні технології», «інформаційні мережеві технології», «інформаційні ресурси», «менеджмент інформаційних ресурсів».

Слід підкреслити, що в англійській мові є тільки один термін «information management», який у науковому обігу і практиці управління на сьогодні є унормованим, а в українській науковій термінології їх два: «інформаційний менеджмент» та «інформаційне управління», де у більшості випадків розрізняються тільки їхні назви, а не сутність самих понять. Це є правомірним і підтверджується перекладом англійського поняття «information management» за словником [8] як інформаційне управління. Тому нам здається дуже важливим підкреслити наявність у терміно-

логічному обігу [7; 8, с. 703; 9; 10; 11–13] та українській практиці керування цих семантично ідентичних за своєю сутністю термінів «інформаційний менеджмент» та «інформаційне управління», які правомірно існують і застосовуються в науковому обігу.

Застосування методу ключових слів для визначення знаходження терміну «інформаційний менеджмент» у мережі Інтернет і з'ясування його сутності, дозволяє зробити висновки про формування в країні наукової галузі — інформаційного менеджменту, що знаходить підтвердження в наявності його у ППС «Rambler», «Google» та ін., на яких репрезентований власне термін, а щодо інформаційного менеджменту в сфері освіти, то результати пошуку засвідчують про значно повільний його розвиток і запровадження в практику керівництва сферою освіти.

Інформаційний менеджмент ми розкриваємо як окремий напрям менеджменту — науки про ефективне управління організаціями та установами, що збагачується в методологічному й практичному вимірах теоретичним обґрунтуванням інформаційного субстрату процесу управління, електронним інформаційним ресурсом і продуктами, програмним забезпеченням управлінського та освітнього призначення; має свій науково-пошуковий простір, об'єкт і предмет дослідження, понятійно-категоріальний апарат.

Щодо визначення об'єкта інформаційного менеджменту, то він нами розглядається як управління інформаційними ресурсами організації на основі життєвого циклу інформації (визначення цілей; створення, збирання, збереження, пошук, аналіз, передавання інформації; використання інформації), що включає обґрунтування і розробку концепції інформаційної політики, «стратегічного набору» управління, проектування і створення IP, IC, UC із застосуванням засобів ІКТ, НІТ, мережевих технологій і їх раціонального використання; процеси аналізу, організації і координації інформаційних потоків і масивів даних у архітектурі системи інформаційного забезпечення управління.

Розвиток наукової галузі «інформаційного менеджменту» потребувало розкриття концептуальних поглядів на сутність наукового феномену «інформація», уведення в науковий обіг термінів «системно-кібернетичний підхід до управління соціально-педагогічними системами», «інформаційна політика», «інформаційне управління», розгляду базових і похідних понять, а також обґрунтування або у разі потреби уточнення їх сутності або надання їх витлумачень в авторській інтерпретації.

«Системно-кібернетичний підхід до управління соціально-педагогічними системами» дозволяє розкрити генезис менеджменту як універсального феномену на будь-якому етапі розвитку цивілізації, обґрунтувати теоретико-методологічні засади інформаційного менеджменту в умовах розвитку інформаційного суспільства в країні; виявити та проаналізувати характерні інформаційні субстрати, що детермінують ефективність інформаційного управління ЗНЗ (інформаційний аспект); встановити цілепокладання на основі інформації та IP, виявити особливості функціонування і з'ясувати спрямованість розвитку процесу управління (управлінський аспект); по-

яснює незворотність процесів розвитку й часу і враховує міру впорядкованості структури організації; створює можливість пізнання та вивчення інформаційного забезпечення управління ЗНЗ як підсистеми, адекватної організаційній структурі системи управління, визначення компонентів цієї підсистеми, функцій та взаємозв'язків між ними з позицій цілісності динамічних систем (структурний аспект).

Поняття «інформаційне управління» нами визначено як складний, багатогранний і нелінійний процес суб'єкт-суб'єктної, суб'єкт-об'єктної, об'єкт-об'єктної інформаційно-комунікаційної взаємодії та взаємозв'язку в просторі й часі на основі ІР, який є цілеспрямованим на організацію, проектування і координацію програм, проектів, заходів задля досягнення встановленої мети функціонування й розвитку. У цьому контексті інформаційне управління детермінує застосування керівниками в процесі діяльності автоматизованих інформаційно-довідкових систем (АІДС), автоматизованих інформаційно-пошукових систем (АІПС), управлінських інформаційних систем (УІС), НІТ, Інтернет-технологій, телевізійно-супутникових мережевих технологій, кейс-технологій в поєднанні з телекомунікаційною підтримкою процесу управління, інформаційних ресурсів глобальної комп'ютерної мережі Інтернет; формування банків і БД, створення власних банків нормативно-директивної інформації, тематично-орієнтованих баз даних тощо.

Вивчення наукового феномену «інформація» на засадах атрибутивної, функціональної, тезаурусної концепції інформації, концепції значення знака, теоретичних моделей інформації (Р.В. Хартли, А.М. Колмогорова, К. Шеннона, Л. Больцмана) дозволило з'ясувати, що поняття «інформація» визначається як загальнонаукове, яке характеризує матеріальні об'єкти і їх взаємодію на всіх рівнях організації матерії та лежить в основі процесів управління, самоорганізації й саморегулювання в живій природі і суспільстві; будь-який вид інформації має три основні параметри (зміст, кількість, якість); інформація взаємопов'язана з фактором часу, оскільки вона визначається у певний його момент, має сенс у минулому, теперішньому і майбутньому часі, а для суб'єкта важливим є момент її отримання, передавання, використання, оскільки час є критерієм ефективності функціонування процесів загалом і управління освітою зокрема. Здійснений на таких основах теоретичний аналіз генезису та взаємозв'язку видів інформації у хронологічному порядку (фізична, біологічна, соціальна) дозволив нам узагальнити та конкретизувати найбільш значущі ознаки інформації, які визначають її специфіку: самостійність інформації стосовно її носія; кількісна визначеність; суб'єктивний характер інформації як результат інтелектуальної діяльності суб'єкта; можливість багаторазового її використання суб'єктами; створення, збереження, копіювання, відтворення і накопичення інформації; збереження інформації у суб'єкта-передавача та суб'єкта-користувача інформації; довести, що властивості інформації пов'язані з її змістом, оскільки вона відображає його дійсність, об'єктивність, правдивість, вірогідність.

Семантичний аналіз терміну «інформація», у різних галузях наукових знань дозволяє зрозуміти, що він є базовим, як і «інформаційне управління», а по-

хідними є такі поняття, як види інформації, інформаційне забезпечення, інформаційна система, інформаційна управлінська система, зміст інформації, джерела інформації, інформаційні процеси та ін.

Дослідженням доведено, що множинність семантики і неоднозначність авторських трактувань понять певною мірою ускладнюють дослідження проблеми і спонукають вчених інтегрувати їх інтенційну сферу в єдине концептуальне бачення, зокрема, це стосується загальнонаукових родових категорій «інформація» та «інформаційне управління» і похідних понять: «інформаційне забезпечення процесу управління», «інформаційні управлінські системи», «інформаційні процеси», «інформаційні технології», «інформаційні ресурси», «інформаційна діяльність» та інші дефініції. Вивчення похідних понять дослідження слугувало науковим підґрунтям подальшого аналізу їх змісту, структури та взаємозв'язку з базовим, які в сукупності утворюють понятійно-термінологічне коло інформаційного менеджменту.

Як **висновок** відзначимо, що створення інформаційного суспільства, перехід до пріоритетного науково-технологічного та інноваційного розвитку, впровадження ІКТ у всі сфери життєдіяльності держави, детермінували виникнення та розвиток нового напрямку наукових пошуків — інформаційного менеджменту. Обґрунтовано, що інформаційний менеджмент як галузь наукових знань має свої специфічні особливості, понятійно-категоріальний апарат, об'єкт і предмет дослідження, що зумовлює доцільність виокремлення його в самостійний об'єкт фундаментальних і прикладних досліджень. Означене вище власне й детермінує відкриття нових законів, закономірностей, виявлення тенденцій розвитку, принципів, інформаційних технологій і механізмів інформаційного менеджменту, розробки його наукових засад, обґрунтування принципів і варіативних систем інформаційного забезпечення управління установ із використанням НІТ і засобів ІКТ є адекватним стратегічному напрямку розвитку інформаційного суспільства в країні та зумовлює розгортання наукових досліджень у цьому напрямі.

★ ★ ★

**Калиніна Л.Н. Информационный менеджмент как область научного знания**

**Аннотация.** Раскрыто сущность основных дефиниций информационного менеджмента, генезис общего менеджмента и его влияние на становление информационного менеджмента как новой научной отрасли, выявлена сущность и специфика информационной деятельности.

**Ключевые слова:** информация, информационный менеджмент, информационное управление ОУЗ, информационная компетентность, информационные ресурсы и процессы.

## Література

1. *Калиніна Л. М.* Інформаційне управління загальноосвітнім навчальним закладом: системи, процеси, технології: моногр. / Л.М. Калиніна — К. : Інформатодор, 2008. — 475 с.
2. *Калиніна Л. М.* Система інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом: моногр. / Л.М. Калиніна. — К. : Айлант, 2005. — 275 с.
3. Портал EUROPA, секції інформаційне суспільство, освіта, дослідження і технології [Електронний ресурс] — Режим доступу : URL : [http://europa.eu.int/pol/educ/index\\_en.htm](http://europa.eu.int/pol/educ/index_en.htm).; URL: [http://europa.eu.int/pol/rd/index\\_en.htm](http://europa.eu.int/pol/rd/index_en.htm). — Загол. з екрана; URL: [http://europa.eu.int/information\\_society/index\\_en.htm](http://europa.eu.int/information_society/index_en.htm).